

BADIIY O'QISHNING BOLALARNING FIKRLASHIGA TA'SIRI**Odilova Maxliyoxon Doniyorjon qizi**

Qo'qon Universiteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Vaxobova Sohibaxon Asqarali qizi

Qo'qon Universiteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola savodxonlikning bolalarning kognitiv rivojlanishiga chuqur ta'sirini o'rganadi. Ko'p qirrali effektlarni o'rganish, u yozma til bilan shug'ullanish tanqidiy fikrlashni, empatiyani rivojlantirishni va ijodiy tasavvurni qanday rag'batlantirishini ta'kidlaydi. Kognitiv foydalar o'qishdan tashqari, muammolarni hal qilish qobiliyatlari va madaniy xabardorlikka ta'sir qiladi. Savodxonlik eshigini ochib, bolalar ularni tanqidiy fikrlovchi, empatik shaxslar va dunyoni nozik tushunchaga ega bo'lgan xayoliy muammolarni hal qiluvchi sifatida shakllantiradigan o'zgaruvchan sayohatga kirishadilar.

Kalit so'zlar: Adabiy o'qish, bolalar rivojlanishi, kognitiv qobiliyatlar, tanqidiy fikrlash, tasavvur va ijodkorlik, savodxonlik qobiliyatlari, motivatsiya.

Kirish

Badiiy adabiyot yosh kitobxonlar ongini chuqur shakllantirib, tasavvurga kirish eshigi bo'lib xizmat qiladi. Badiiy adabiyot o'qishning bolalar tafakkuriga ta'siri pedagoglar, psixologlar va otalarning e'tiborini tobora ortib bormoqda. Bolalar sehrlangan o'lkalar, tarixiy davrlar va insoniy munosabatlarning nozik jihatlari bo'ylab adabiy sayohatga otlar ekan, bu xayoliy sarguzashtlarning kognitiv ta'siri eng muhim mavzuga aylanadi.

Badiiy rivoyatlar bolalarga o'ziga xos ob'ektivni taqdim etadi, bu orqali ular atrofdagi dunyoning murakkabligini o'rganishlari va tushunishlari mumkin. O'sib-ulg'ayishdagi qiyinchiliklarni engish, axloqiy dilemmalar bilan kurashish yoki fantastik sarguzashtlarni boshlashdan qat'i nazar, fantastika qahramonlari yosh ongning kognitiv rivojlanishida hamroh bo'ladi. Ushbu hikoyalarning immersiv tabiati nafaqat o'qishga bo'lgan muhabbatni kuchaytiradi, balki tanqidiy fikrlash, empatiya va inson tajribasini chuqurroq tushunish uchun zamin yaratadi.

Ushbu maqolada biz badiiy adabiyot o'qishning bolalarning kognitiv qobiliyatlariga ko'p qirrali ta'sirini ko'rib chiqamiz. Tilni o'zlashtirishning dastlabki bosqichidan to o'smirlik davrining shakllanish davrigacha adabiyot nafaqat til bilimni oshiribgina qolmay, balki mavhum fikrlash va hissiy aqlni tarbiyalovchi kuchli vositaga aylanadi. Biz badiiy adabiyotning ijodkorlikni rag'batlantirishi, istiqbolga ega bo'lishni rag'batlantirishi va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradigan usullarni o'rganamiz.

Bundan tashqari, maqola kognitiv natijalarni shakllantirishda turli janrlar va mavzularning rolini ko'rib chiqadi. Qahramonlik haqidagi mumtoz ertaklar, ijtimoiy muammolarni hal qiluvchi zamonaviy rivoyatlar yoki haqiqatga qarshi bo'lgan fantastik olamlar bo'ladimi, har bir janr bolalarning kognitiv rivojlanishiga o'ziga xos hissa qo'shadi. Ta'sir qatlamlarini ochar ekanmiz, badiiy adabiyot o'qishning ta'siri o'yin-kulgi doirasidan ancha uzoqqa cho'zilishi, intellektual landshaftni haykaltaroshlik va kelajak avlodning kognitiv qobiliyatlarini shakllantirishi ayon bo'ladi.

Asosiy qism

Badiiy adabiyotni o'qishning bolalarning kognitiv rivojlanishiga chuqur ta'siri ko'plab afzalliklarni o'z ichiga oladi, ularning fikrlash tarzini hikoya qilish doirasidan tashqariga chiqadi. Ushbu ta'sirning muhim jihatlaridan biri empatiya va hissiy aqlni rivojlantirishdir. Bolalar xayoliy qahramonlarning hayoti va tajribalariga sho'ng'iganda, ular turli xil his-tuyg'ularni aylanib o'tib, empatik sayohatga kirishadilar. Qahramonning yutuqlari g'alabalariga sherik bo'ladimi yoki ular duch kelgan kurash va muvaffaqiyatsizliklarga hamdard bo'ladimi, yosh kitobxonlar inson tajribasi haqida nozik tushuncha hosil qiladi. Ushbu hissiy ishtirok empatiyani rivojlantirishga yordam beradi, boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish va baham ko'rish qobiliyatini, murakkab ijtimoiy landshaftlarni boshqarishda muhim mahoratni oshiradi.

Qolaversa, badiiy adabiyot bolalarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini oshirishda katalizator bo'lib xizmat qiladi. Syujet chizig'ining murakkabligi, xarakter motivlari va mojarolarni hal qilish o'quvchilardan oddiygina yuzaki tushunishdan tashqarida bo'lgan kognitiv jarayonlarda qatnashishni talab qiladi. Hikoyaning nozik tomonlarini ochishda bolalar tabiiy ravishda analitik

fikrlashni rivojlantiradilar, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlashni, bashorat qilishni va kontekstli maslahatlardan ma'no chiqarishni o'rganadilar. Badiiy asarlarning o'ziga xos muammolari kognitiv faollikni rag'batlantiradi, hayotning turli jabhalarida yanada rivojlangan muammolarni hal qilish uchun zarur bo'lgan kognitiv mushaklarni tarbiyalaydi.

Badiiy adabiyotning xayoliy manzaralari ham yoshlar ongida ijodkorlik va keng tafakkurni tarbiyalashda muhim rol o'ynaydi. Fantaziyaning sehrli olamini kezib o'tishmi yoki ilmiy fantastikadagi futuristik stsenariylarni tasavvur qilishdan qat'i nazar, bolalar haqiqat cheklovlaridan oshib ketadigan imkoniyatlar qatoriga duch kelishadi. Bunday ekspozitsiya ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi, bolalarni an'anaviy chegaralardan tashqarida fikrlashga va turli istiqbollarni tasavvur qilishga undaydi. Bunday xayoliy mashqlar nafaqat kognitiv moslashuvchanlikni, balki real vaziyatlarda qo'llanilishi mumkin bo'lgan innovatsion fikrlash modellarini rivojlantirishga ham hissa qo'shadi.

Bundan tashqari, badiiy adabiyotda turli xil rivoyat nuqtai nazariga ega bo'lish madaniy ongni rivojlantiradi va bolalarning tafakkur ufqlarini kengaytiradi. Turli personajlar, sozlamalar va madaniy kontekstlar yosh kitobxonlar uchun notanish bo'lishi mumkin bo'lgan olamlarga bir oyna beradi. Ushbu ta'sir turli madaniyatlar, e'tiqod tizimlari va turmush tarzini tushunishga yordam berib, xilma-xillikni qadrlashni rivojlantiradi. Ushbu adabiy manzaralarni kezish orqali bolalarda inklyuziv fikrlash va insoniy tajribalarning ko'pligiga hurmat uchun asos yaratadigan ochiq fikrlash rivojlanadi.

Badiiy adabiyotni o'qishning bolalar tafakkuriga ta'siri o'qish tajribasining davomiyligi bilan cheklanib qolmasligini, balki doimiy kognitiv vositalar sifatida aks sado berishini tan olish kerak. Badiiy adabiyot bilan shug'ullanish orqali olingan ko'nikmalar hayot davomida akademik mashg'ulotlarga, shaxslararo munosabatlarga va qaror qabul qilish jarayonlariga kiradi. Bolalar badiiy rivoyatlarning ko'p qirrali o'lchovlari bo'ylab harakatlanar ekan, ular shunchaki o'qiydiganlar emas; ular atrofdagi dunyoni dinamik va nozik tushunish uchun zarur bo'lgan intellektual vositalar bilan jihatlaydigan kognitiv sayohatning faol ishtirokchilaridir. O'z mohiyatiga ko'ra, badiiy adabiyotning bolalar tafakkuriga o'zgartiruvchi ta'siri nafaqat yaxshi

o'qiydigan, balki tanqidiy, empatik, tasavvurga ega bo'lgan shaxslarni shakllantirishda poydevor vazifasini o'taydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, badiiy adabiyot o'qishning bolalar tafakkuriga ta'sirini o'rganish xayoliy hikoyalar bilan shug'ullanishning yoshlar ongiga ko'p qirrali va doimiy ta'sirini ta'kidlaydi. Badiiy adabiyot va kognitiv rivojlanishning murakkab o'zaro ta'sirini ko'rib chiqsak, foydalar kitob sahifalaridan tashqarida ekanligi ayon bo'ladi. Empatiyani tarbiyalash, hissiy intellektning asosiy ustuni, asosiy mavzu sifatida paydo bo'ladi, badiiy qahramonlar bolalar uchun turli xil insoniy his-tuyg'ularni tushunish va baham ko'rish uchun vositaga aylanadi.

21-asrning murakkab landshaftida ajralmas mahorat bo'lgan tanqidiy fikrlash badiiy hikoyalar tomonidan qo'yilgan muammolar orqali aniqlangan. Bolalar murakkab syujet chiziqlari bilan faol shug'ullanadilar, xarakter motivlarini hal qiladilar va nizolarni hal qilish bilan kurashadilar, bu ularning hayotining turli jabhalarida hikoya qilish chegaralarini kesib o'tadigan analitik fikrlashni rivojlantiradi.

Ko'pincha innovatsiyaning qon tomiri hisoblangan ijod o'z ildizlarini badiiy adabiyotning xayoliy manzaralarida topadi. Haqiqatdan tashqari olamlarni tasavvur qilish qobiliyati, xoh fantastik olamlar, xoh futuristik stsenariylar, nafaqat ijodiy fikrlashni rivojlantiradi, balki doimiy rivojlanayotgan dunyoni boshqarish uchun juda muhim bo'lgan imkoniyat va moslashuvchanlik tuyg'usini uyg'otadi.

Turli xil rivoyatlarga ta'sir qilish orqali o'stirilgan madaniy ong insoniyat xilma-xilligi boyligini qadrlaydigan ochiq fikrli shaxslarning rivojlanishiga yordam beradi. Turli muhitdagi qahramonlar va sozlamalarni o'rganish orqali bolalar kengroq nuqtai nazarga ega bo'ladilar, bu inklyuziv fikrlash va farqlarni hurmat qilish uchun asos yaratadi.

Oxir oqibat, badiiy adabiyot o'qishning bolalar tafakkuriga ta'siri o'zgaruvchan bo'lib, nafaqat malakali kitobxonlar, balki tanqidiy fikrlaydigan, hamdardlik bilan qaror qabul qiluvchi va xayoliy jihatdan mohir muammolarni hal etuvchi shaxslarni shakllantiradi. Bolalar adabiy sayohatga

otlanar ekan, ular shunchaki hikoyalarni iste'mol qilishmaydi; ular o'zlarining intellektual manzaralarida o'chmas iz qoldiradigan kognitiv mashqlarda faol ishtirok etmoqdalar. Badiiy adabiyot prizmasi orqali bolalar o'zlarini va atrofdagi dunyoning rang-barang gobelenlarini dinamik va nozik tushunish uchun zarur bo'lgan kognitiv vositalarni rivojlantirib, imkoniyatlar olamiga eshikni ochadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Otto, M., & Thornton, J. (2023). RIVOJLANAYOTGAN VA RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFATI. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 832-833.
2. Otto, M., & Thornton, J. (2023). BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA INGLIZ TILINI O'RGATISH TEXNANOLOGIYALARI. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 834-835.
3. Akhmadjonov, O. X. (2023). ISLOMIY MOLIYA BARQARORLIK OMILLARI: EKONOMETRIK TAHLILLAR VA DALILLAR. Educational Research in Universal Sciences, 2(9), 74-94.
4. Otto, M., & Thornton, J. (2023). CHATGPTNING IQTISODIYOTGA TA'SIRI: SUN'IY INTELLEKTNING KASBIY MEHNAT BOZORIGA TA'SIRI. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 7, 65-71.
5. Ikromjonovna, J. S. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARGA TA'LIM BERISH JARAYONIDA ZAMONAVIY METOD VA VOSITALARNING AHAMIYATI. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 581-583.
6. Ikromjonovna, J. S. (2023). THE ROLE OF FOLK TALES AND EPIC MOTIVES IN THE POETRY OF USMAN AZIM. Open Access Repository, 9(4), 545-548.
7. Muhammadaminovna, T. M. (2022). Reforms In The Field Of Crime Prevention And Combating Crime In Uzbekistan: Problems And Solutions. Journal of Positive School Psychology, 6(11), 3114-3120.
8. Muhammadaminovna, T. M. (2022). Current Results of Activities of Internal Affairs Preventive Inspectors in Uzbekistan. Eurasian Journal of Research, Development and Innovation, 15, 23-26.